Spojená škola Pankúchova 6, Bratislava 5, 851 04

Školský vzdelávací program

International Baccalaureate - Diploma Programme

(Gymnázium 4. a 5. ročník)

Teória poznania (Theory of Knowledge - TOK)

Názov predmetu	Teória poznania (Theory of Knowledge - TOK)
Časový rozsah výučby	I. DP (gymnázium 4. ročník) II. DP (gymnázium 5. ročník) 2 hodiny týždenne / 100 hodín spolu
Názov školy	Spojená škola Pankúchova 6, Bratislava 5, 851 04
Názov ŠkVP	IB Diploma Programme
Kód a názov študijného odboru	7902J74 - gymnázium - bilingválne štúdium
Forma štúdia	denná
Vyučovací jazyk	anglický

Charakteristika učebného predmetu Teória poznania v programe IB Diploma Programme (DP)

Teória poznania (Theory of Knowledge - TOK) je povinnou súčasťou jadra programu IB Diploma Programme. Predmet poskytuje žiakom priestor na skúmanie a reflexiu povahy poznania a procesov poznávania. Škola venuje predmetu dve vyučovacie hodiny týždenne, spolu 100 hodín počas dvoch rokov štúdia.

Hlavným cieľom predmetu nie je osvojovanie nového súboru faktov, ale kritická reflexia toho, čo žiaci už poznajú zo svojich akademických predmetov a zo života mimo školy. TOK prepája jednotlivé disciplíny, poukazuje na podobnosti a rozdiely v ich metódach a pomáha žiakom uvedomovať si rozsah, možnosti a hranice poznania.

Kurz sa sústreďuje na otázky poznania - otvorené a sporné otázky o poznaní samotnom, napríklad čo sa považuje za dobrý dôkaz, do akej miery je poznanie otvorené interpretácii alebo akú zodpovednosť prináša vlastníctvo a použitie poznania. Žiaci pracujú s konkrétnymi príkladmi z reálneho sveta a učia sa formulovať, analyzovať a hodnotiť tvrdenia a argumenty.

Obsah tvoria tri navzájom prepojené časti: hlavná téma Poznanie a poznávajúci; dve voliteľné témy, ktorými sú v školskom programe Poznanie a technológie a Poznanie a jazyk; a päť povinných oblastí poznania - dejiny, humanitné vedy, prírodné vedy, umenie a matematika.

Všetky témy a oblasti poznania sa skúmajú prostredníctvom spoločného vedomostného rámca: rozsah, perspektívy, metódy a nástroje a etika. Kurzom sa priebežne prelínajú kľúčové koncepty dôkaz, istota, pravda, interpretácia, moc, zdôvodnenie, vysvetlenie, objektivita, perspektíva, kultúra, hodnoty a zodpovednosť.

TOK podporuje medzinárodné zmýšľanie, intelektuálnu pokoru a otvorenosť. Žiaci zvažujú rôznorodosť perspektív, vplyv kultúry, hodnôt a spoločenstiev poznávajúcich a učia sa vyhýbať povrchnému, polarizovanému uvažovaniu a unáhleným záverom.

Výučba má dialogický a bádateľský charakter. Využíva diskusiu, analýzu prípadov, argumentačné a reflexívne písanie, prácu s médiami a zdrojmi, porovnávanie disciplín, prezentácie a individuálne konzultácie. TOK sa prirodzene prepája s Extended Essay, CAS a so všetkými predmetmi študenta.

Ciele učebného predmetu Teória poznania v programe IB Diploma Programme (DP)

Vzdelávanie v predmete Teória poznania sleduje tieto ciele:

- podporovať reflexiu centrálnej otázky „Ako to vieme?“ a uvedomenie si hodnoty jej kladenia;
- konfrontovať žiakov s nejednoznačnosťou, neistotou a otázkami, ktoré majú viacero vierohodných odpovedí;
- pripraviť žiakov na orientáciu v nových, komplexných situáciách a na zmysluplné porozumenie svetu;

- rozvíjať uvedomenie vlastnej perspektívy a kritickú reflexiu osobných presvedčení a predpokladov;
- zapájať žiakov do skúmania viacerých perspektív, podporovať otvorenosť a interkultúrne porozumenie;
- vytvárať prepojenia medzi akademickými disciplínami porovnávaním konceptov a metód skúmania;
- viesť žiakov k zvažovaniu hodnôt, zodpovednosti a etických otázok spojených s tvorbou, získavaním, aplikáciou a komunikáciou poznania.

Hodnotiace ciele

Po absolvovaní predmetu je žiak schopný:

- preukázať TOK myslenie kritickým skúmaním otázok poznania;
- identifikovať a skúmať prepojenia medzi otázkami poznania a svetom okolo nás;
- identifikovať a skúmať prepojenia medzi otázkami poznania a oblasťami poznania;
- rozvíjať relevantné, jasné a koherentné argumenty;
- efektívne používať konkrétne príklady a dôkazy;
- preukázať uvedomenie a hodnotenie rôznych perspektív;
- zvažovať dôsledky argumentov a záverov.

Profil absolventa predmetu

Absolvent predmetu dokáže kriticky a reflektovane pristupovať k tvrdeniam o poznaní, rozpoznávať predpoklady a perspektívy, posudzovať dôkazy a zdôvodnenia a vytvárať koherentné argumenty. Uvedomuje si hranice vlastného poznania, rešpektuje rozmanité spôsoby poznávania a zodpovedne zvažuje etické dôsledky tvorby a použitia poznania.

Obsah učebného predmetu Teória poznania v programe IB Diploma Programme (DP)

Predmet sa vyučuje podľa kurikula IB Diploma Programme Theory of Knowledge (prvé hodnotenie 2022). Celkový rozsah je 100 hodín: hlavná téma 32 hodín, oblasti poznania 50 hodín a hodnotenie 18 hodín. Voliteľné témy sa integrujú do príslušných častí kurzu.

Hlavná téma: Poznanie a poznávajúci (Knowledge and the knower) - 32 hodín

Reflexia študenta ako poznávajúceho a mysliaceho človeka, jeho hodnôt, perspektív, predpokladov a príslušnosti k rozličným spoločenstvám poznávajúcich. Skúmanie dôveryhodnosti tvrdení, dezinformácií, manipulácie, kultúry, identity, osobnej a zdieľanej zodpovednosti.

Voliteľná téma: Poznanie a technológie (Knowledge and technology)

Vplyv technológií na tvorbu, uchovávanie, zdieľanie a výmenu poznania; spôsoby, ktorými technológie poznanie podporujú aj obmedzujú. Algoritmy, umelá inteligencia, dáta, digitálne médiá, sociálne siete, súkromie, moc, nerovnosť a etická zodpovednosť.

Voliteľná téma: Poznanie a jazyk (Knowledge and language)

Úloha jazyka pri tvorbe, sprostredkovaní a interpretácii poznania. Vzťah jazyka k mysleniu, kultúre, identite a moci; kategorizácia, preklad, metafora, nejednoznačnosť, pomenovanie, presviedčanie a hranice vyjadriteľnosti.

Oblasti poznania - 50 hodín

Päť povinných oblastí: dejiny, humanitné vedy, prírodné vedy, umenie a matematika. Žiaci porovnávajú ich rozsah, perspektívy, metódy a nástroje a etické otázky a hodnotia, čo dáva každej oblasti jej osobitý charakter.

Hodnotenie - 18 hodín

TOK exhibition sa realizuje v I. DP (4. ročník) a venuje sa jej približne 8 hodín. TOK essay sa realizuje v II. DP (5. ročník) a venuje sa jej približne 10 hodín.

Vedomostný rámec

- Rozsah (Scope): povaha a rozsah poznania, otvorené problémy a hranice toho, čo možno poznať.
- Perspektívy (Perspectives): vplyv kultúry, hodnôt, identity, historického obdobia a spoločenstiev na poznanie.
- Metódy a nástroje (Methods and tools): postupy, dôkazy, jazyk, modely a technológie používané pri tvorbe a overovaní poznania.
- Etika (Ethics): hodnoty, zodpovednosť, moc, spravodlivosť a etické obmedzenia pri tvorbe, použití a komunikácii poznania.

Kľúčové koncepty

Dôkaz, istota, pravda, interpretácia, moc, zdôvodnenie, vysvetlenie, objektivita, perspektíva, kultúra, hodnoty a zodpovednosť.

Spojená škola Pankúchova 6, Bratislava 5, 851 04

Obsahová a výkonová časť vzdelávacieho štandardu z predmetu Teória poznania pre DP program (4. a 5. ročník gymnázia)

Tematický celok	Obsahový štandard	Výkonový štandard
1. Poznanie a poznávajúci	**Obsah učiva** ● Osobné a zdieľané poznanie; poznávajúci a spoločenstvá poznávajúcich. ● Perspektíva, kultúra, identita, hodnoty, presvedčenia, predsudky a predpoklady. ● Dôvera, autorita, expertíza, dezinformácie, manipulácia a intelektuálna zodpovednosť.	**Žiak vie:** ● reflektovať faktory formujúce vlastnú perspektívu a poznanie; ● rozlišovať medzi tvrdeniami a hodnotiť ich dôveryhodnosť; ● analyzovať úlohu jednotlivcov a komunít pri tvorbe a kontrole poznania; ● uvažovať o neistote, hraniciach poznania a možnosti omylu.
2. Poznanie a technológie	**Obsah učiva** ● Technológie ako nástroje tvorby, uchovávania, spracovania a zdieľania poznania. ● Algoritmy, dáta, umelá inteligencia, internet, sociálne siete a digitálne prostredie. ● Vplyv technológií na prístup k poznaniu, autoritu, súkromie, moc, nerovnosť a zodpovednosť.	**Žiak vie:** ● analyzovať, ako technológie rozširujú a obmedzujú poznanie; ● hodnotiť vplyv nástrojov a algoritmov na výber, tvorbu a prezentáciu informácií; ● posudzovať dôveryhodnosť digitálnych zdrojov a technologicky sprostredkovaných tvrdení; ● zvažovať etické dôsledky technológií a zodpovednosť ich tvorcov a používateľov.
3. Poznanie a jazyk	**Obsah učiva** ● Jazyk ako nástroj komunikácie, kategorizácie a tvorby významu. ● Vzťah jazyka, myslenia, kultúry, identity, perspektívy a moci. ● Pomenovanie, definície, metafory, preklad, nejednoznačnosť, presviedčanie a nevysloviteľné poznanie.	**Žiak vie:** ● analyzovať, ako jazyk ovplyvňuje to, čo a ako poznávame; ● hodnotiť silu a obmedzenia prirodzeného a odborného jazyka; ● porovnávať vplyv jazykových a kultúrnych rozdielov na interpretáciu; ● identifikovať spôsoby, akými jazyk presviedča, zahmlieva alebo vytvára mocenské vzťahy.

Tematický celok	Obsahový štandard	Výkonový štandard
4. Dejiny	**Obsah učiva** ● Povaha historického faktu, dôkazov a interpretácie minulosti. ● Výber a hodnotenie prameňov, perspektíva historika, kauzalita, vysvetľovanie a naratív. ● Pamäť, mlčanie, moc, hodnoty a etické otázky pri tvorbe historického poznania.	**Žiak vie:** ● rozlišovať minulosť od historického poznania o minulosti; ● hodnotiť pramene, dôkazy, výber a interpretáciu; ● porovnávať konkurenčné historické vysvetlenia a perspektívy; ● zvažovať možnosti objektivity a etickú zodpovednosť historika.
5. Humanitné vedy	**Obsah učiva** ● Skúmanie ľudského správania a spoločnosti v disciplínach ako psychológia, ekonómia a sociológia. ● Pozorovanie, experiment, prieskum, modelovanie, štatistika, interpretácia a predikcia. ● Vzťah faktov a hodnôt, kultúrna perspektíva, objektivita a etika výskumu na ľuďoch.	**Žiak vie:** ● porovnávať metódy humanitných vied a hodnotiť ich silné stránky a obmedzenia; ● analyzovať vzťah medzi vysvetlením, porozumením a predikciou; ● hodnotiť vplyv výskumníka, kultúry a hodnôt na poznanie; ● zvažovať etické a spoločenské dôsledky výskumu.
6. Prírodné vedy	**Obsah učiva** ● Pozorovanie, hypotézy, experiment, meranie, modely, teórie, falzifikácia a opakovateľnosť. ● Dôkazy, vysvetlenie, predikcia, istota, pravdepodobnosť, vedecké revolúcie a odborná komunita. ● Technológie, financovanie, hodnoty a etické hranice vedeckého skúmania.	**Žiak vie:** ● vysvetliť, ako sa tvorí, testuje, prijíma a mení vedecké poznanie; ● hodnotiť úlohu dôkazov, modelov, expertízy a vedeckého konsenzu; ● rozlišovať vedecké tvrdenia od pseudovedeckých alebo neoveriteľných tvrdení; ● zvažovať neistotu a etickú zodpovednosť pri tvorbe a aplikácii vedy.

Tematický celok	Obsahový štandard	Výkonový štandard
7. Umenie	**Obsah učiva** ● Umelecké poznanie, tvorivosť, predstavivosť, zručnosť, interpretácia a estetická skúsenosť. ● Vzťah umelca, diela, publika, kontextu, konvencií a kultúry. ● Originalita, autorstvo, umelecká pravda, hodnotenie, cenzúra a zodpovednosť.	**Žiak vie:** ● analyzovať, aké druhy poznania umenie vytvára alebo sprostredkúva; ● hodnotiť úlohu interpretácie, emócie, predstavivosti a kultúrneho kontextu; ● diskutovať o kritériách umeleckej hodnoty a o možnosti odbornosti v umení; ● zvažovať etické otázky reprezentácie, autorstva, slobody a zodpovednosti.
8. Matematika	**Obsah učiva** ● Axiómy, definície, dedukcia, dôkaz, abstrakcia, modely, vzorce a matematická istota. ● Vzťah matematiky k realite, jazyku, tvorivosti, technológii a iným oblastiam poznania. ● Objavovanie a vynachádzanie matematiky; elegancia, jednoduchosť, aplikácia a zodpovednosť.	**Žiak vie:** ● vysvetliť úlohu axióm, definícií a dôkazu v matematickom poznaní; ● hodnotiť povahu matematickej istoty a hranice matematických modelov; ● analyzovať vzťah abstraktnej matematiky a sveta; ● porovnávať metódy a zdôvodnenia matematiky s inými oblasťami poznania.
9. TOK exhibition - 4. ročník	**Obsah učiva** ● Individuálna výstava troch objektov alebo ich obrazov spojených s jedným z 35 predpísaných IA podnetov. ● Jeden súbor: názov s presným IA podnetom, obrazy troch objektov, komentár ku každému objektu a primerané citácie a referencie. ● Konkrétny reálny kontext objektov, zdôvodnenie ich výberu a jasné prepojenie s podnetom; maximálne 950 slov.	**Žiak vie:** ● vybrať vhodný IA podnet a tri konkrétne, neopakujúce sa objekty; ● ukázať, ako sa TOK prejavuje vo svete okolo nás; ● identifikovať špecifický reálny kontext a zdôvodniť prínos každého objektu; ● vytvoriť autentický, súvislý a riadne citovaný finálny súbor v stanovenom rozsahu.

Tematický celok	Obsahový štandard	Výkonový štandard
10. TOK essay - 5. ročník	**Obsah učiva** ● Formálna, súvislá esej k jednému zo šiestich predpísaných názvov vydaných IB pre príslušné skúšobné obdobie. ● Argumentácia zameraná na oblasti poznania, konkrétne príklady, dôkazy, protinázory, implikácie a závery; maximálne 1 600 slov. ● Tri povinné zaznamenané interakcie učiteľ-žiak vo formulári TK/PPF; jedna úplná verzia eseje na spätnú väzbu.	**Žiak vie:** ● interpretovať predpísaný názov presne a relevantne; ● rozvíjať jasné, koherentné a kriticky hodnotené argumenty; ● efektívne používať konkrétne príklady, dôkazy a rozmanité perspektívy; ● zvažovať dôsledky tvrdení a záverov a dodržiavať akademickú integritu.

Hodnotenie predmetu Teória poznania

Zložka	Ročník	Forma	Charakteristika	Váha
TOK exhibition	I. DP / 4. ročník	interné hodnotenie	Tri objekty spojené s jedným IA podnetom; komentár najviac 950 slov. Hodnotí učiteľ, IB externe moderuje. Odporúčaný čas približne 8 hodín.	1/3 (33 %)
TOK essay	II. DP / 5. ročník	externé hodnotenie	Esej najviac 1 600 slov k jednému zo šiestich predpísaných názvov. Hodnotia examinátori IB. Odporúčaný čas približne 10 hodín.	2/3 (67 %)

Poznámky

- Kurz je rozvrhnutý na dve vyučovacie hodiny týždenne počas dvoch rokov, spolu 100 hodín.
- TOK exhibition sa dokončuje v I. DP (4. ročník); TOK essay sa realizuje v II. DP (5. ročník).
- V školskom kurze sa ako dve voliteľné témy štandardne vyučujú Poznanie a technológie a Poznanie a jazyk.
- Všetkých päť oblastí poznania je povinných a skúmajú sa prostredníctvom rozsahu, perspektív, metód a nástrojov a etiky.
- Poradie a konkrétne prepojenia tematických celkov si vyučujúci prispôsobuje potrebám triedy, aktuálnym udalostiam a harmonogramu hodnotenia pri zachovaní požiadaviek IB.
- Hodnotenie oboch zložiek využíva globálny dojem podľa príslušného hodnotiaceho nástroja; všetky odovzdané práce musia byť autentické a dodržiavať zásady akademickej integrity.

Spracovala
Mgr. Jana Sláviková